

KS. JÓZEF KRUKOWSKI

STRUKTURA KURII DIECEZJALNEJ WEDŁUG NOWEGO KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO

Biskup diecezjalny w sprawowaniu swej władzy względem powierzonego mu Kościoła partykularnego¹ posługuje się wieloma organami pomocniczymi o charakterze jednoosobowym, jak wikariusz generalny, lub kolegiальnym, jak synod diecezjalny, rada kapłańska. Centralne miejsce wśród tych organów pomocniczych zajmuje zespół, na oznaczenie którego od dawna używa się nazwy „kuria diecezjalna” (*curia dioecesisana*). Zespół ten w ciągu dziejów podlegał daleko idącej ewolucji. Na jej kształt miały wpływ różnorodne czynniki. Zasadniczy jej model wyznaczały normy prawa powszechnego. Ale biskupi poszczególnych Kościołów partykularnych konkretyzując ten model, dostosowali przy tym w większym lub mniejszym stopniu zasady organizacji. W niniejszym wykładzie zostanie skierowana uwaga na ten model kurii diecezjalnej, jaki jest nakreślony w Kodeksie Prawa Kanonicznego promulgowanym przez papieża Jana Pawła II 25 I 1983 r.

1. POJĘCIE KURII DIECEZJALNEJ

Kanon 469 nowego KPK podaje następującą definicję opisową kurii diecezjalnej:

Kuria diecezjalna składa się z tych instytucji i osób, które świadczą biskupowi pomoc w zarządzaniu całą diecezją, a zwłaszcza w kierowaniu działalnością duszpasterską, w administrowaniu diecezją i w sprawowaniu władzy sędziowskiej.

¹ W myśl kan. 368 Kościołem partykularnym jest przede wszystkim diecezja oraz inne jednostki organizacji kościelnej przyrównane do niej, a mianowicie: prałatura terytorialna i opactwo terytorialne, wikariat apostolski i prefektura apostolska, administratura apostolska erygowana na stałe.

W pojęciu tym można wyróżnić następujące elementy:

1) „Zespół instytucji i osób, które świadczą biskupowi pomoc w zarządzaniu całą diecezją”. Skład kurii diecezjalnej został przez prawodawcę kodeksowego określony bardzo ogólnie przez wskazanie istotnego zadania, jakim jest świadczenie pomocy biskupowi w zarządzaniu całą diecezją. Organy wchodzące w skład kurii diecezjalnej mają więc spełniać pewne zadania względem całej diecezji. Z tego zespołu wyłączone są zatem takie organy i osoby, które mają spełniać pewne zadania tylko względem części diecezji, jak dziekan – względem kilku parafii wchodzących w skład dekanatu, proboszcz – względem parafii. Ta uniwersalność zadań nie jest jednak bezwzględna, gdyż w skład kurii został włączony wikariusz biskupi, którego zadania mogą być ograniczone tylko do części diecezji.

2) Imienne wyliczenie organów, które wchodzi w skład kurii diecezjalnej, podaje prawodawca w następnych kanonach zamieszczonych w rozdziale *Kuria diecezjalna*. Wyliczenie to nie jest wyczerpujące. W rozdziale tym wymienione zostały bowiem takie organy pomocnicze, które każdy biskup powinien powołać w swej diecezji, jak wikariusz generalny, oraz takie, których powołanie prawodawca kodeksowy pozostawia uznaniu biskupa, jak moderator kurii diecezjalnej.

3) Zadania, jakie ma spełniać kuria diecezjalna, można w myśl kan. 469 zaklasyfikować do następujących grup: kierowanie działalnością duszpasterką oraz administrowanie diecezją.

4) W określeniu zamieszczonym w kan. 469 nie jest wskazane, jakie są formy działania tych instytucji i osób, które wchodzi w skład kurii diecezjalnej. Wszakże biorąc pod uwagę naturę organów władzy wchodzących w skład kurii diecezjalnej, należy stwierdzić, iż z zakresu działania kurii diecezjalnej wyłączone jest stanowienie aktów normatywnych, czyli aktów władzy prawodawczej. Stanowienie tego rodzaju aktów zastrzeżone jest samemu biskupowi. Jakkolwiek poszczególne agendy kurii diecezjalnej mogą służyć biskupowi pomocą w przygotowaniu aktów normatywnych o charakterze generalnym, np. instrukcji w sprawie udzielania i przyjmowania sakramentu bierzmowania. Zadania swoje organy kurii diecezjalnej wykonują za pośrednictwem aktów konkretnych mających charakter aktów administracyjnych lub sądowych. W zakres kompetencji tych organów wchodzi również możliwość dokonywania prawnych czynności, np. umów kupna-sprzedaży różnych przedmiotów, jakimi Kościół posługuje się w pełnieniu swoich zadań.

2. ZASADY ORGANIZACJI KURII DIECEZJALNEJ

Ażeby kuria diecezjalna mogła swoje zadania spełniać efektywnie, powinna być zespołem ludzi i organów należycie zorganizowanym. System organizacji diecezjalnej należy do zagadnień skomplikowanych. Z jednej strony winny być w tym systemie uwzględnione te zasady organizacji, jakie mają zastosowanie w każdej ludzkiej społeczności. A z drugiej strony nie mogą one być stosowane identycznie w Kościele jak w każdej ludzkiej społeczności, czyli w taki sam sposób jak w organizacjach świeckich. Kategorie czysto ludzkie w wyjaśnianiu i określaniu struktury organizacyjnej Kościoła nie są bowiem wystarczające². W niniejszym wykładzie zostanie więc zwrócona uwaga na niektóre zasady organizacji i zarządzania pod kątem ich zastosowania w strukturze organizacyjnej kurii diecezjalnej.

2.1. ZASADY JEDNOŚCI I PODZIAŁU WŁADZY

W rozważaniach na temat ustroju każdej ludzkiej społeczności na pierwszym miejscu stawiane jest pytanie, czy jej ustrój opiera się na zasadzie jedności czy na zasadzie podziału władzy. Zasady te wydają się być przeciwstawne, gdy są ujmowane abstrakcyjnie. Jednakże nie zawsze wyłączają się ani też są ze sobą sprzeczne, gdy się je stosuje do konkretnej organizacji społecznej. W każdej bowiem koncepcji jedności władzy zastosowanej do konkretnej rzeczywistości tkwią pewne elementy podziału. Każda zaś koncepcja podziału opiera się na określonej jedności. Dopiero w zależności od tego, która z tych zasad w ustroju konkretnej społeczności wysuwa się na pierwsze miejsce, mówi się, że jej ustrój jest oparty na zasadzie jedności lub podziału władzy. Koncepcje te zostały sformułowane przede wszystkim w odniesieniu do społeczności państwowych. W odniesieniu do Kościoła mogą one być brane pod uwagę tylko w sensie analogicznym. Powszechnie wiadomo, iż z ustanowienia Bożego w ustroju Kościoła na pierwsze miejsce wysunięta jest zasada jedności władzy. Zasada ta widoczna jest w Kościele nie tylko w wymiarze uniwersalnym, ale także partykularnym. Biskup diecezjalny skupia w sobie władzę prawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Sprawowanie tej władzy odbywa się w granicach określonych przez normy prawa (kan. 381 § 1) oraz wymogi dobra wspólnego Kościoła.

W strukturze kościelnej znajduje zastosowanie również zasada podziału władzy w takim stopniu, aby nie została naruszona wspomniana wyżej zasada jedności. Przejawem zastosowania tej zasady jest zjawisko istnienia róż-

² Jan Paweł II. Encyklika *Redemptor hominis* nr 21.

nego rodzaju organów władzy pomocniczej (*potestas vicaria*). Biskup diecezjalny nie może bowiem całkowicie samodzielnie spełniać swoich zadań pasterskich względem swego Kościoła partykularnego. Organy władzy pomocniczej mają swoje zadania spełniać w całkowitej zależności od swego organu podstawowego. Kuria diecezjalna jest specyficznym zespołem organów władzy pomocniczej biskupa. W jej skład wchodzi organy władzy wykonawczej, czyli administracyjnej, organy władzy sądowniczej oraz różnego rodzaju organy spełniające wyspecjalizowane zadania natury koordynującej i technicznej, jak zbieranie informacji, sporządzanie, wysyłanie i gromadzenie dokumentacji itp. W dziedzinie rozdziału kompetencji między tymi organami oraz ich współdziałania w wykonywaniu swoich zadań mają zastosowanie inne zasady organizacji i zarządzania, na które zostanie zwrócona uwaga w dalszym rozważaniu.

2.2. ZASADA KONCENTRACJI I DEKONCENTRACJI

W rozdziale kompetencji między biskupem diecezjalnym i zespołem organów pomocniczych, jakie wchodzi w skład kurii diecezjalnej, ma zastosowanie zasada dekoncentracji. Podczas gdy koncentracja polega na skupieniu kompetencji w określonej dziedzinie w jednym podmiocie, to dekoncentracja oznacza rozłożenie tych kompetencji, które uprzednio były skupione w jednym podmiocie na większą liczbę podmiotów. Dekoncentracja nie polega bynajmniej na całkowitym pozbawieniu podmiotu głównego jego dotychczasowych uprawnień na rzecz organów utworzonych w drodze dekoncentracji. Organ główny nadal pozostaje w możliwości użycia swych uprawnień, zaś organy powstałe w wyniku dekoncentracji mogą podejmować decyzje nie we własnym imieniu, ale w imieniu organu głównego.

Jakkolwiek teoria dekoncentracji została sformułowana w odniesieniu do organizacji niekościelnych, to jednak w strukturze organizacyjnej Kościoła ma swoje zastosowanie. Zjawisko dekoncentracji ma miejsce w rozkładzie kompetencji między organem władzy zwyczajnej własnej i organami władzy zwyczajnej zastępczej. Na szczeblu Kościoła partykularnego zjawisko dekoncentracji znajduje swoje przejawy w strukturze kurii diecezjalnej. Organy władzy zwyczajnej zastępczej, jakimi są wikariusz generalny, wikariusz biskupi i inni, partycypują we władzy biskupa diecezjalnego jako organy władzy zwyczajnej zastępczej, a nie w osobistych kompetencjach biskupa. Organy te utworzone w wyniku dekoncentracji organu podstawowego, jakim jest organ biskupa diecezjalnego, posiadają więc charakter partycypacyjny i są zależne od organu podstawowego. To zjawisko dekoncentracji władzy biskupa diecezjalnego nie jest procesem zamkniętym. Jego przejawem jest utworzenie nowego organu w Kościele w okresie posoborowym w postaci wikariusza biskupiego. Nowy KPK stwarza możliwość

powołania przez biskupa nowego organu tego rodzaju w postaci moderatora kurii diecezjalnej.

Zakres kompetencji organów władzy może być regulowany bądź przez samo prawo powszechne konstytuujące dany organ, np. kan. 479 § 1 spełnia taką rolę wobec wikariusza generalnego, bądź na mocy decyzji organu podstawowego, np. przez specjalne zlecenie (*mandatum*) biskupa diecezjalnego. Organ podstawowy może określić kompetencje zarezerwować sobie w momencie nominacji tytulariusza urzędu wyposażonego we władzę zastępczą, np. w piśmie nominacyjnym wikariusza biskupiego (lub też w późniejszym terminie).

Zakres kompetencji organów władzy zastępczej, które wchodzi w skład kurii diecezjalnej, może być określany według trzech następujących kryteriów: kryterium terytorialnego, kryterium personalnego, kryterium rzeczowego.

1) Zakres władzy organów pomocniczych wchodzących w skład kurii diecezjalnej powinien obejmować terytorium całej diecezji (kan. 475 § 1). Jedynie zakres władzy wikariusza biskupiego może być ograniczony do części diecezji, np. może obejmować terytorium tylko kilku dekanatów danej diecezji. Zawężenie to powinno być dokonane w akcie nominacji wikariusza biskupiego.

2) Kompetencje pomocniczego organu władzy mogą być ograniczone pod względem personalnym, czyli do pewnej kategorii wiernych wchodzących w skład danego Kościoła partykularnego. Na przykład w diecezji, w której obok wiernych obrządku łacińskiego istnieją wierni obrządku wschodniego, biskup diecezjalny ma zarządzić ich duchowym potrzebom przez ustanowienie dla nich specjalnego wikariusza biskupiego (kan. 383 § 2). Podobnie w diecezjach, w których znajdują się wierni należący do wielu narodowości, biskup diecezjalny może dla zarządzenia potrzebom duchowym wiernych określonej narodowości ustanowić wikariusza generalnego.

3) Zazwyczaj kryteria terytorialne i personalne są stosowane łącznie z kryterium rzeczowym, czyli określoną dziedziną spraw powierzonych kompetencji danego organu. Precyzyjność w określaniu kompetencji lub zadań poszczególnych organów wchodzących w skład kurii diecezjalnej jest warunkiem prawidłowego ich funkcjonowania, a zwłaszcza zapobiega powstawaniu konfliktów kompetencyjnych i gwarantuje efektywność rezultatów ich działalności. Biorąc pod uwagę kryterium rzeczowe, czyli materialne, możemy wyróżnić takie sfery działania, w których poszczególne organy lub instytucje o charakterze czysto technicznym mogą uzyskać kompetencje, jak:

- kierowanie działalnością nauczycielską w diecezji, głoszenie słowa Bożego, katechizacja dzieci i młodzieży, katechizacja osób upośledzonych, np. głuchoniemych itp.;
- administrowanie dobrami doczesnymi Kościoła, jak sprawą konserwacji

zabytków sztuki sakralnej, majątkiem kościelnym;

- kierowanie działalnością charytatywną;
- sporządzanie dokumentacji decyzji administracyjnych.

Kryteria te stają się wyznacznikiem tworzenia różnych referatów, komisji wyspecjalizowanych w danej dziedzinie itp.

2.3. KOORDYNACJA ZADAŃ

Najogólniej mówiąc koordynacja polega na uzgadnianiu, harmonizowaniu i kojarzeniu działań różnych jednostek lub zespołów ludzi w celu osiągnięcia wspólnych zamierzeń leżących w ich interesie oraz w zgodności z ogólnymi celami społecznymi. Koordynacja ma spełniać dwa cele – negatywny i pozytywny. Cel negatywny polega na tym, aby jednostki należące do danego zespołu nie przeszkadzały sobie wzajemnie, cel pozytywny zaś na tym, aby się wspomagały. W ekonomice i teorii zarządzania wypracowane i sformułowane zostały specjalne metody koordynacji zmierzające do zapobiegania konfliktom lub usuwania ich, gdyby zaistniały między jednostkami należącymi do danego zespołu lub do innego, ale powiązanymi ze sobą kooperacją. Jeżeli koordynacja ta zostanie ujęta w przepisy prawne, staje się instytucją prawną. Koordynator zostaje wtedy wyposażony w specjalne kompetencje do oddziaływania pośredniego (opiniowanie, inicjowanie, uzgadnianie itp.), a także do bezpośredniego zarządzania. Jakkolwiek koordynacja wprost należy do teorii zarządzania, to jednak wchodzi również w dziedzinę administracji. Potrzeba koordynacji istnieje nie tylko w strukturach świeckich, ale również w strukturach kościelnych zarówno na szczeblu centralnym, jak i partykularnym.

Zasada koordynacji na szczeblu Kościoła partykularnego znalazła uznanie w nowym KPK w odniesieniu do struktury Kościoła partykularnego. W myśl kan. 473 biskup diecezjalny ma być koordynatorem działalności duszpasterskiej w całej diecezji (kan. 473 § 1). Ma on koordynować pracę wszystkich jednostek organizacyjnych wchodzących w skład kurii diecezjalnej, a zwłaszcza wikariuszy generalnych i biskupich (kan. 473 § 2). Zadania koordynacyjne biskup diecezjalny ma spełniać osobiście lub za pośrednictwem specjalnego organu pomocniczego, jakim ma być moderator diecezjalny (kan. 473 § 2). Ustanowienie tego organu w poszczególnych diecezjach prawodawca kodeksowy pozostawia uznaniu każdego biskupa diecezjalnego.

2.4. ZASADA KONTROLI

W każdej ludzkiej społeczności istnieje potrzeba kontroli nad działalnością jej organów. Kontrola ta może być prowadzona pod kątem widzenia

celowości podejmowanych decyzji, prawidłowości ich wykonania, a zwłaszcza pod kątem ich zgodności z obowiązującym prawem. Ma ona z jednej strony zapobiegać powstaniu nadużyć w funkcjonowaniu organów władzy, a z drugiej strony – usuwać już zaistniałe. Sprawowanie zadań kontrolnych winno być powierzone odpowiednim organom władzy. Potrzeba prowadzenia działań kontrolnych istnieje nie tylko w strukturach świeckich, ale również kościelnych. W strukturze kościelnej na szczeblu centralnym istnieją specjalne organy, którym zostały powierzone kompetencje kontrolowania decyzji administracyjnych pod kątem ich prawidłowości merytorycznej i zgodności z prawem. Zwróćmy uwagę na to, jakie są gwarancje kontrolowania decyzji administracyjnych w Kościele partykularnym.

Kontrola decyzji odpowiednich organów władzy w Kościele partykularnym może być podejmowana z dwójakiej inicjatywy – wewnętrznej i zewnętrznej.

1) Kontrola z inicjatywy wewnętrznej, czyli z inicjatywy samego biskupa diecezjalnego lub z nakazu prawa powszechnego, ma być prowadzona nad administrowaniem dóbr doczesnych diecezji, np. z nakazu kan. 494 § 4 kontrola nad działalnością ekonoma diecezjalnego ma być sprawowana przez radę do spraw ekonomicznych pod koniec każdego roku.

2) Kontrola z inicjatywy zewnętrznej, czyli na skutek interwencji ze strony poszczególnych wiernych lub reprezentantów kościelnych osób prawnych znajdujących się w diecezji, gdyż uważają się za pokrzywdzonych decyzją pochodzącą od organów władzy kościelnej na szczeblu Kościoła partykularnego. Nowy KPK przewiduje możliwość ustanowienia w każdej diecezji organów kontrolujących akty administracyjne pochodzące od organów władzy zastępczej, ale realizację tej możliwości uzależnia od decyzji Konferencji Biskupów lub poszczególnych biskupów diecezjalnych (kan. 1733).

3. SKŁAD KURII DIECEZJALNEJ

Po scharakteryzowaniu zasad organizacji kurii diecezjalnej zwróćmy uwagę na poszczególne jej części składowe. Godne uwagi jest wyrażenie, jakiego używa prawodawca w kan. 469, mówiąc, iż w skład kurii diecezjalnej wchodzi „osoby i instytucje”. Wyrażenie to jest mało precyzyjne. Zapewne przez wyraz „osoby” należy tu rozumieć takie osoby fizyczne, które na mocy prawa lub decyzji biskupa diecezjalnego są upoważnione do podejmowania działalności w imieniu Kościoła. Od wyrazu „osoba” bardziej precyzyjne jest określenie „organ władzy”³. Chodzi tu bowiem o takie zadania, które

³ Terminem „organ władzy” w prawie kanonicznym posługujemy się w zasadniczo innym

określone osoby fizyczne mają spełniać na mocy specjalnego urzędu w dziedzinie kierowania wspólnotą kościelną. Zadania te należy odróżnić od tych, które ochrzczeni mają spełniać osobiście na mocy udziału w kapłaństwie wspólnym. Wyraz „instytucje” oznacza, iż w skład kurii wchodzi również podzespoły osób, a ściślej mówiąc – organów, które mają spełniać określone zadania o charakterze władczym lub czysto technicznym, jak sporządzanie dokumentów, przechowywanie ich itp.

Mając na uwadze wspomniane wyżej kryteria podziału organów kościelnej władzy zastępczej w zespole osób, czyli organów wchodzących w skład kurii diecezjalnej, możemy wyróżnić następujące ich rodzaje: organy władzy administracyjnej, organy władzy sądowniczej oraz organy działalności duszpasterskiej.

3.1. ORGANY WŁADZY WYKONAWCZEJ

Głównymi organami władzy wykonawczej, czyli administracyjnej, które wchodzi w skład kurii diecezjalnej, są następujące: wikariusz generalny, wikariusz biskupi, moderator kurii diecezjalnej oraz ekonom diecezjalny.

3.1.1. Wikariusz generalny

Wikariusz generalny zajmuje pierwsze miejsce w zespole organów służących biskupowi pomocą w zarządzaniu całą diecezją. Władza wikariusza generalnego jest administracyjna. Na jej mocy może on stanowić akty administracyjne w takich granicach, w jakich może je stanowić biskup diecezjalny, z wyjątkiem tych spraw, w których kompetencje biskup diecezjalny sobie zarezerwował lub do których z postanowienia prawa powszechnego lub partykularnego wymagane jest specjalne zlecenie (*mandatum*), gdyby go nie otrzymał (kan. 479 § 1). Zakres kompetencji wikariusza generalnego w zakresie władzy wykonawczej jest tak szeroki, iż obejmuje również uprawnienia fakultatywne (*facultates habituales*), które przez Stolicę Apostolską zostały udzielone danemu biskupowi diecezjalnemu, chyba że w piśmie Stolicy Apostolskiej wyraźnie zostały zarezerwowane wikariuszowi generalnemu albo że kompetencje te zostały zastrzeżone tylko biskupowi diecezjalnemu lub powierzone mu zostały ze względu na osobiste przymioty (kan. 479 § 3).

Ponieważ władza wikariusza generalnego jest zastępcza, dlatego powinien on działać w całkowitej zgodności ze swym biskupem diecezjalnym.

znaczeniu aniżeli w prawie świeckim. Do użycia tego terminu na oznaczenie podmiotów władzy kościelnej upoważnia nauka Soboru Watykańskiego II: „Wyposażona zaś w organy hierarchiczne społeczność i zarazem mistyczne Ciało Chrystusa, widzialne zrzeszenie i wspólnota duchowa, Kościół ziemski i Kościół bogaty w dary niebieskie” (KK 8).

O poszczególnych sprawach, które zostały dokonane lub powinny być dokonane, ma on przedkładać biskupowi dokładne informacje (kan. 480).

Nowy KPK, podobnie jak KPK z 1917 r., stawia ogólną regułę, aby w każdej diecezji był jeden wikariusz generalny (kan. 475 § 2). Jednocześnie prawodawca zezwala na wyjątki od tej reguły z takich racji, jak rozległość terytorium diecezji, wielka liczba mieszkańców, lub z innych racji duszpasterskich. Z tego rodzaju motywów biskup diecezjalny może ustanowić więcej wikariuszy generalnych. Prawodawca stawia wyraźny wymóg, aby władza wikariusza generalnego obejmowała terytorium całej diecezji. Biskup nie może zatem mianować wikariusza generalnego tylko dla części swej diecezji, może natomiast ograniczyć jego władzę z innych racji, a zwłaszcza ze względów personalnych, np. w diecezjach wielonarodowościowych biskup może zamianować wikariusza generalnego dla wiernych tylko jednej narodowości, np. dla wiernych polskiego pochodzenia w diecezji wielonarodowościowej w Stanach Zjednoczonych Ameryki.

3.1.2. Wikariusz biskupi

Wikariusz biskupi zajmuje drugie miejsce w strukturze kurii diecezjalnej. Jest to organ władzy stosunkowo nowy. Został wprowadzony w celu dowartościowania tych biskupów pomocniczych, którzy nie są wikariuszami generalnymi. Sobór Watykański II w dekrete *Christus Dominus* wskazał racje ustanowienia wikariusza biskupiego, a papież Paweł VI w motu proprio *Ecclesiae Sanctae* z 6 VIII 1966 r. ustanowił go na stałe. Nowy KPK potwierdza jego stabilizację w strukturze Kościoła partykularnego.

Nakaz ustanowienia w poszczególnych Kościołach partykularnych wikariusza biskupiego nie jest bezwzględny. Biskup diecezjalny może ustanowić jednego lub kilku wikariuszy biskupich biorąc pod uwagę wymogi sprawnego zarządzania diecezją (kan. 476). Przy podejmowaniu decyzji w tej sprawie biskup diecezjalny nadto zobowiązany jest uwzględnić kan. 406 § 2, zgodnie z którym każdy biskup pomocniczy ma być mianowany wikariuszem generalnym lub wikariuszem biskupim. Gdyby więc w danej diecezji był tylko jeden biskup pomocniczy, to ma on być mianowany wikariuszem generalnym. Gdyby zaś było ich dwóch lub więcej, wtedy biskup diecezjalny może jednego z nich zamianować wikariuszem generalnym, a pozostałych – wikariuszami biskupimi, chyba że w piśmie Stolicy Apostolskiej byłoby wyraźnie co innego powiedziane. Wikariuszem biskupim może być również mianowany kapłan nie mający sakry biskupiej. Wtedy nominacja ma być dana na określony czas.

Zakres kompetencji wikariusza biskupiego może być ograniczony pod względem terytorialnym, personalnym lub rzeczowym (kan. 476). Biskup diecezjalny może więc mianować wikariusza generalnego dla określonej części diecezji, np. dla kilku dekanatów, dla wiernych określonego obrządku

байд для окремленої групи вірних або для окремленої категорії справ, наприклад, вікаріус єпископа до справ персональних духовництва. Єпископ дієцезіальний може виключити з компетенції вікаріуса єпископа певні справи, котрі може зарезервувати собі або вікаріусові генеральному. Надто з природи речей виключені з компетенції вікаріуса єпископа такі справи, до яких право вимагає отримання спеціального звання з боку єпископа дієцезіального.

В myśl кан. 479 § 2 влада вікаріуса єпископа так само як вікаріуса генерального є виконавчою, тобто адміністративною. Приступаючи до нього також повноваження звичайні єпископа дієцезіального надані через Св. Престол Апостольський і влада виконання рескриптів Св. Престолу Апостольського з винятком випадків, в яких щось інше було виразно зазначено або влада виконання рескрипту була надана з огляду на особисті притаманні єпископа дієцезіального (кан. 479 § 3).

3.1.3. Модератор курії дієцезіальної

Модератор курії дієцезіальної є органом новим, установленим в КПК з 1983 р. В кан. 473 правodawca наказує єпископу, щоб діяльність усіх органів курії дієцезіальної була координована. Органом координуючим діяльність душпастерську вікаріусів генеральних або єпископів має бути сам єпископ дієцезіальний (кан. 473 § 1). Єпископ дієцезіальний може також установити модератора курії дієцезіальної там, „де заходить потреба”. Правodawca кодексом служить собі нормою факультативною, тобто залишає визнання єпископа дієцезіального прийняття рішення до установлення модератора курії дієцезіальної. В цій справі єпископ не може однак діяти повністю арбітрально, бо повинен ухвалити потреби душпастерські, тобто що повинен розумно оцінити, чи сам може подолати координацію усіх органів входять до складу курії дієцезіальної, чи завдання те належить передати спеціальному органі помічнику. В цьому другому випадку єпископ призначає модератора курії, який „повинен під владою єпископа координувати всі справи, які вимагають адміністративного задоволення”, і „затягнути на це, щоб решта працівників курії передані собі завдання належним чином виконували” (кан. 473 § 1). В цьому другому випадку, тобто коли єпископ призначає модератора курії, координація завдань вікаріусів генеральних і вікаріусів єпископів також належить до завдань самого єпископа дієцезіального. Завданням модератора курії є координація завдань решти працівників курії.

Встає питання: кого єпископ може призначати модератором курії дієцезіальної. З тексту кан. 473 §§ 2-3 випливає, що єпископ дієцезіальний може вибрати один з двох наступуючих варіантів:

1) Єпископ може призначати модератором вікаріуса генерального. Вtedy компетенції адміністративні вікаріуса генерального залишаються значно

rozszerzone o zadania koordynacyjne. Może on wtedy nie tylko stanowić akty administracyjne, ale także decyzje koordynacyjne dotyczące działalności wszystkich pozostałych pracowników kurii. Wyłączone spod jego kompetencji są tylko sprawy ściśle sądowe.

2) Biskup diecezjalny może zamianować moderatorem kapłana nie będącego wikariuszem generalnym. Taka sytuacja może zaistnieć w większych diecezjach, w których aparat administracyjny i duszpasterski jest tak rozbudowany, iż powierzenie wikariuszowi generalnemu zadań koordynacyjnych byłoby przeszkodą w wykonywaniu zadań administracyjnych.

Bliższe określenie kompetencji moderatora kurii prawodawca kodeksowy pozostawia biskupowi diecezjalnemu. Należy podkreślić, iż do zadań tych powinno należeć:

- zwoływanie posiedzeń kierowników wszystkich agend kurii diecezjalnej w celu przedstawienia informacji oraz uzgodnienia zadań bieżących;
- opracowywanie planu pracy wszystkich agend, które działają w trybie administracyjnym;
- analiza efektywności wykonanych zadań i poszukiwanie środków, które umożliwiają pokonywanie napotykanych trudności.

Moderator powinien być poinformowany o działalności kurii, a zwłaszcza o aktach prawnych, jakie zostały podjęte przez biskupa oraz przez wikariuszy generalnych i biskupich.

3.1.4. Ekonom diecezjalny

Ekonom diecezjalny, czyli dyrektor do spraw gospodarczych diecezji. Tego rodzaju organ znany był w praktyce od dawna. Nowy KPK w kan. 494 nakazuje biskupowi, aby ustanowił go w swojej diecezji i powierzył go odpowiednio przygotowanemu kandydatowi, którym może być nie tylko osoba duchowna, ale także świecka. Zadania ekonoma są dwojakie: jedno z nich są określone przez prawo kodeksowe, inne zaś mogą być określone w prawie partykularnym lub powierzone przez biskupa diecezjalnego w akcie nominacji. Do zadań określonych przez prawo kodeksowe należy administrowanie dobrami doczesnymi diecezji, pod władzą biskupa, w sposób określony przez radę do spraw gospodarczych, oraz pokrywanie wydatków z dochodów diecezjalnych, które biskup lub wyznaczone przez niego osoby – zgodnie z prawem – poleciły dokonać (kan. 494 § 3).

3.1.5. Organy kolegialne

Obok wymienionych wyżej organów jednoosobowych w skład kurii diecezjalnej mogą wchodzić również organy kolegialne, które mogą służyć

biskupowi pomocą w sprawowaniu władzy rządzenia. Szczególnie należy wyróżnić następujące:

- rada biskupia, do której wchodzi wikariusze generalni i biskupi. Biskup może ją powołać tam, gdzie w diecezji jest kilku wikariuszy generalnych lub wikariuszy biskupich;

- rada do spraw gospodarczych. Biskup powinien tę radę powołać. Ma ona spełniać zadania określone w księdze V nowego KPK, a zwłaszcza opracować projekt budżetu i kontrolować jego wykonanie (kan. 493).

3.2. ORGANY WŁADZY SĄDOWNICZEJ

3.2.1. Trybunał zwyczajny

W skład kurii diecezjalnej wchodzi również organy władzy sądowniczej, których zadaniem jest rozstrzyganie spraw spornych. Skład trybunału diecezjalnego określony został w księdze VII, czyli w dziale prawa procesowego. Organem sądowym wyposażonym we władzę zwyczajną zastępczą, kierującym działalnością trybunału diecezjalnego, jest wikariusz sądowy, czyli oficjał (kan. 1420 § 1). Do pomocy mogą być mu dodani wikariusze pomocniczy, czyli wiceoficjałowie (kan. 1420 § 3). W skład każdego trybunału nadto powinni wchodzić: audytor, rzecznik sprawiedliwości, obrońca wężła, sędziowie diecezjalni.

3.2.2. Rady lub urzędy pojednawcze

Do rozstrzygania sporów administracyjnych w każdej diecezji może być ustanowiony specjalny organ, którego zadaniem ma być poszukiwanie i sugerowanie stronom słusznym rozwiązań (kan. 1733 § 2). W schemacie *De procedura administrativa* z 1972 r. przewidziane były trybunały administracyjne przy konferencjach biskupów. Projekt ten w nowym KPK nie został zaakceptowany. Natomiast przyjęty został projekt ustanowienia w każdej diecezji specjalnej rady lub urzędu, którego zadaniem jest rozwiązywanie sporów administracyjnych w drodze pojednania stron. Ustanowienie tego rodzaju organów prawodawca kodeksowy pozostawia uznaniu Konferencji Biskupów oraz poszczególnym biskupom diecezjalnym (kan. 1733 § 2).

3.3. KANCELARIA I ARCHIWUM DIECEZJALNE

Właściwe funkcjonowanie organów władzy administracyjnej i sądowej wymaga, aby oprócz organów władzy, jakimi są np. biskupi wikariusze generalni, był powołany zespół pracowników, których zadaniem byłoby sporządzanie dokumentów, przekazywanie ich adresatom i przechowywanie

ich w zabezpieczonym pomieszczeniu, jakim jest archiwum diecezjalne. Do pełnienia tych zadań w każdej kurii ma być ustanowiony kanclerz (kan. 482 § 1). Do pomocy kanclerzowi może biskup ustanowić wicekanclerza (kan. 482 § 2) i innych notariuszy (kan. 483 § 1). Obok notariuszy do zadań administracyjnych mogą być mianowani również notariusze do zadań sądowych (kan. 483 § 1).

Dokumenty kurii diecezjalnej powinny być przechowywane w archiwum. Archiwum diecezjalne ma być trojakiego rodzaju: 1) zwyczajne, 2) tajne, w których przechowywane są aktualne dokumenty, 3) archiwum historyczne. Do prowadzenia tych archiwów, a zwłaszcza archiwum historycznego, należy ustanowić specjalnego urzędnika archiwistę.

3.4. ZESPÓŁ OSÓB DO ORGANIZOWANIA DZIAŁALNOŚCI DUSZPASTERSKIEJ I KATECHETYCZNEJ

Jakkolwiek prawodawca kodeksowy w kan. 469 wskazał, iż w skład kurii diecezjalnej wchodzi instytucje i osoby, które mają świadczyć biskupowi pomoc w „kierowaniu działalnością duszpasterską”, to jednak nie określił w stopniu wyczerpującym tych, którzy mają te zadania spełniać. Oprócz wyżej wymienionych organów władzy i zespołu organów, które mają sporządzać dokumentację, mogą być również inne organy lub ich zespoły wyspecjalizowane do inspirowania lub kontrolowania działalności duszpasterskiej, katechetycznej, liturgicznej itp. w całej diecezji. Do spełniania tych zadań każdy biskup może stosownie do miejscowych potrzeb ustanawiać różne komisje, wydziały itp. jednostki organizacyjne.

Charakterystyczną cechą tej regulacji struktury kurii diecezjalnej, jaką zamieszcza nowy KPK, jest wyraźne odróżnienie takich organów władzy pomocniczej, które są konieczne w każdej kurii, od takich, które są niekonieczne, czyli których ustanowienie pozostawione jest uznaniu każdego biskupa diecezjalnego. Biskup w podejmowaniu diecezji w sprawie ustanowienia tych organów powinien kierować się potrzebami swego Kościoła partykularnego.

DIE STRUKTUR DER DIÖZESANKURIE NACH DEM NEUEN KIRCHENRECHT

Zusammenfassung

Die Diözesankurie unterlag als Gruppe von Hilfsorganen des Diözesanbischofs für die Verwaltung der gesamten Diözese im Laufe der Jahrhunderte einer beträchtlichen Evolution.

Auf ihre Gestalt haben die Normen des allgemeinen und des partikularen Rechts Einfluß. In der vorliegenden Arbeit wurde auf das organisatorische Modell der Diözesankurie aufmerksam gemacht, das im neuen Kodex des kanonischen Rechts (CIC) skizziert wurde. Die Betrachtungen sind wie folgt geordnet:

- 1) der Begriff der Diözesankurie, wie er in Kan. 469 gegeben wurde;
- 2) die Organisationsprinzipien der Diözesankurie, und zwar: das Prinzip der Einheit und Teilung der Macht, der Dekonzentration, Koordination und Kontrolle;
- 3) die organisatorische Zusammensetzung der Diözesankurie, und zwar: die Organe der ausübenden, d.h. administrativen Gewalt, die Organe der Gerichtsgewalt, die Organe, die technisch und auf seelsorgerischem Gebiet initiiierend tätig sind.

Ein charakteristischer Zug der Regulierung, wie sie das neue CIC vorsieht, ist die Unterscheidung der in jeder Diözesankurie notwendigen Machtorgane von denen, die möglich sind, d.h. deren Errichtung dem Ermessen der einzelnen Diözesanbischöfe überlassen bleibt.